

Nhìn lại tổ chức và phong trào yêu nước của người công giáo Việt Nam

PHAN KHẮC TỬ *

CÁCH đây 50 năm, tổ chức tiền thân của Ủy ban đoàn kết Công giáo Việt Nam là Ủy ban liên lạc những người Công giáo Việt Nam yêu Tổ quốc, yêu hòa bình đã được khai sinh (năm 1955). Đây là dịp để chúng ta có thể nhìn lại suốt chặng đường của tổ chức và phong trào yêu nước mà đồng bào Công giáo đã đi qua nửa thế kỷ nay.

1 - Cây cầu nối giữa đạo và đời

Cần phải nói ngay rằng, tổ chức yêu nước của người Công giáo mới có 50 năm nay nhưng phong trào yêu nước của người Công giáo không phải chỉ có thời gian nửa thế kỷ. Có thể khẳng định chắc chắn rằng, khi có tổ chức yêu nước của người Công giáo trên đất nước này là đã có người Công giáo yêu nước rồi. Bởi yêu nước là một truyền thống của dân tộc Việt Nam và trước khi là người Công giáo, họ đã là người Việt Nam... Khi thực dân Pháp xâm lược nước ta thì tinh thần yêu nước của người Công giáo càng thể hiện rõ hơn với những tên tuổi như Nguyễn Trường Tộ (1830 - 1871), linh mục Đặng Đức Tuấn (1806 - 1874)... với hàng loạt bản điều trần tâm huyết những mong hiến kế cho triều đình làm cho dân giàu, nước mạnh, đủ sức đánh thực dân Pháp. Nhiều người Công

giáo đã tham gia các phong trào Duy Tân, Việt Nam quang phục hội, Quốc dân Đảng... để đánh đuổi thực dân xâm lược, giành lại giang sơn. Không ít người Công giáo trong đó có cả những linh mục như Nguyễn Tường, Nguyễn Thân Đồng, Đậu Quang Lĩnh của giáo phận Vinh vì những hoạt động chống thực dân Pháp mà bị

bắt đày đi Côn Đảo và có người đã phải chết trong tù. Cách mạng Tháng Tám năm 1945 đã thổi bùng lên ngọn lửa yêu nước cháy âm ỷ lâu nay ở đồng bào Công giáo. Các chủng sinh trường Xuân Bích cũng có mặt tuần hành trên quảng trường trong ngày Chủ tịch Hồ Chí Minh đọc Tuyên ngôn độc lập (2-9-1945). Các vị Giám mục người Việt lúc đó là các Đức cha Nguyễn Bá Tông, Hồ Ngọc Cẩn, Lê Hữu Từ,.. đều ký tên vào một bức điện văn gửi Tòa thánh và đồng bào Công giáo trên thế giới yêu cầu ủng hộ nền độc lập của dân tộc. Còn Đức cha Hồ Ngọc Cẩn thì ủng hộ cả dây chuyền vàng cho Chính phủ kháng chiến. Cuộc kháng chiến chống thực dân Pháp bùng nổ, đồng bào Công giáo khắp nơi trong đó có cả các linh mục, tu sĩ đã tập hợp lại trong các tổ chức như Liên đoàn Công giáo kháng chiến Nam Bộ, Ủy ban liên lạc Công giáo kháng chiến khu III, Ủy ban liên lạc Công giáo kháng chiến khu Tả Ngạn để có thể đóng góp sức mình cho sự nghiệp giải phóng đất nước. Khi miền Bắc được hoàn toàn giải phóng, nhu cầu cần có một tổ chức yêu nước của người Công giáo thống nhất trên

* Linh mục, Phó chủ tịch kiêm Tổng thư ký Ủy ban đoàn kết Công giáo Việt Nam

phạm vi toàn quốc nhằm tập hợp đồng bào Công giáo tham gia vào sự nghiệp cách mạng của dân tộc trở thành cấp thiết và với sự giúp đỡ của Mặt trận Liên Việt, nay là Mặt trận Tổ quốc Việt Nam, 191 đại biểu trong đó có 46 linh mục, 8 tu sĩ và 137 giáo dân đã về thủ đô Hà Nội dự Đại hội "Những người Công giáo Việt Nam yêu Tổ quốc, yêu hòa bình" (từ ngày 8 đến 11-3-1955). Đại hội đã quyết định thành lập một tổ chức yêu nước của giới Công giáo lấy tên là Ủy ban liên lạc những người Công giáo Việt Nam yêu Tổ quốc, yêu hòa bình, gọi tắt là Ủy ban liên lạc Công giáo toàn quốc. Ủy ban đã đề ra ba nhiệm vụ là:

- Nâng cao tinh thần kính Chúa, yêu nước của người Công giáo.

- Cùng toàn dân củng cố hòa bình, thực hiện thống nhất đất nước để tổng tuyển cử tự do, tạo điều kiện để hoàn thành độc lập dân chủ trong toàn quốc.

- Đoàn kết với toàn dân đập tan âm mưu lợi dụng tôn giáo của đế quốc.

Như vậy, sự ra đời của Ủy ban liên lạc Công giáo toàn quốc năm 1955 là kết quả của truyền thống yêu nước của đồng bào Công giáo và Ủy ban có nhiệm vụ tiếp tục đẩy mạnh truyền thống ấy trong sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Điều đáng lưu ý là Ủy ban không chỉ lo chuyện đời mà còn có cả mục tiêu của đạo qua khẩu hiệu rất nổi tiếng "Kính Chúa, yêu nước". Với mục tiêu đúng đắn như vậy nên sự ra đời của Ủy ban đã nhận được sự khích lệ của nhiều Tòa Giám mục như Bùi Chu, Phát Diệm, Bắc Ninh, Thái Bình.

Qua 28 năm hoạt động của Ủy ban liên lạc Công giáo toàn quốc, bây giờ xem xét lại thấy cũng có một số việc cần trao đổi, song phải khẳng định rằng Ủy ban đã hoàn thành sứ mệnh lịch sử vào năm 1983 và kế nhiệm nó là Ủy ban Đoàn kết Công giáo Việt Nam cho đến nay.

Chúng ta đều biết quá trình du nhập đạo Công giáo vào Việt Nam đi liền với quá trình

xâm lược của thực dân Pháp, vì vậy quan hệ giữa đạo và đời rất phức tạp, căng thẳng và đôi khi có cả sự chống đối nữa. Cho nên, một mặt Ủy ban vừa vận động người Công giáo xóa đi mặc cảm, hòa nhập với cộng đồng; mặt khác, cũng phải thuyết phục, giải thích để cho xã hội hiểu đúng tính chất của đạo Công giáo và người Công giáo Việt Nam, từ đó góp phần xây dựng một chính sách ngày càng đáp ứng tốt hơn nhu cầu tôn giáo của người có đạo, trong đó có đồng bào Công giáo. Đây là một nhiệm vụ xuyên suốt của Ủy ban liên lạc Công giáo trước kia cũng như Ủy ban Đoàn kết Công giáo Việt Nam hiện nay. Các thành viên của Ủy ban thông qua các diễn đàn ở Quốc hội, Hội đồng nhân dân, Mặt trận và các tổ chức khác để tạo bầu không khí cảm thông, đoàn kết giữa đạo và đời.

Có thể nói rằng, cùng với thực tiễn sinh động của phong trào yêu nước nơi đồng bào Công giáo suốt 50 năm qua, cùng với vai trò tham mưu, hướng dẫn của Ủy ban đã góp phần làm thay đổi nhận thức của cộng đồng xã hội đối với đạo Công giáo. Các phát biểu của những vị lãnh đạo của Đảng, Nhà nước, Mặt trận tại diễn đàn Đại hội IV Ủy ban Đoàn kết Công giáo Việt Nam và tiếp đó là Nghị quyết 25-NQ/TU của Đảng "Về vấn đề tôn giáo" và Pháp lệnh tín ngưỡng, tôn giáo vừa mới ban hành gần đây là bằng chứng.

2 - Để người Công giáo sống "tốt đời, đẹp đạo"

Mục đích thành lập tổ chức yêu nước của người Công giáo là để tập hợp đồng đảo người Công giáo trong khối đại đoàn kết toàn dân, chống lại âm mưu chia rẽ của kẻ thù và huy động được sức mạnh của giới Công giáo tham gia vào sự nghiệp cách mạng của dân tộc. Với nhiệm vụ này, Ủy ban đã hoàn thành trách nhiệm của mình. Các hoạt động yêu nước trước đây của người Công giáo mang tính chất cá nhân, tự phát bây giờ đã thành một phong trào quần chúng rộng lớn, có tổ chức, có hướng dẫn,

có tổng kết thi đua khen thưởng như các phong trào "thóc không thiếu một cân, quân không thiếu một người", phong trào "toàn dân đoàn kết xây dựng xứ họ đạo gương mẫu", phong trào xóa đói giảm nghèo, đền ơn đáp nghĩa... Hoạt động của người Công giáo không chỉ giới hạn trong vài lĩnh vực lao động sản xuất hay bảo vệ Tổ quốc mà rất phong phú, đa dạng. Từ các hoạt động nhân đạo, mở lớp học, lập phòng khám bệnh đến lập quỹ khuyến học, quỹ tình thương. Từ việc mở các khóa bồi dưỡng kiến thức, nghề nghiệp cho thanh, thiếu niên, người khuyết tật đến việc trực tiếp tham gia vào những tổ chức chính trị - xã hội. Đáng mừng là các tờ báo "Người Công giáo Việt Nam", "Công giáo và dân tộc" dẫu về nội dung và hình thức phải cố gắng cải tiến hơn nữa để đáp ứng nhu cầu thông tin của độc giả, song nó cũng đã thực sự trở thành diễn đàn của giới Công giáo để cho các linh mục, giám mục, tu sĩ và giáo dân chia sẻ về đức tin cũng như các vấn đề xã hội; đồng thời, phản ánh tâm tư, nguyện vọng của mình với Nhà nước.

Giới Công giáo chỉ là một bộ phận nhỏ của cộng đồng người Việt, chiếm 7% dân số nhưng tiềm năng của giới Công giáo không dừng lại ở con số đó. Trong các cuộc kháng chiến bảo vệ Tổ quốc, hàng chục vạn thanh niên Công giáo đã lên đường nhập ngũ và rất nhiều người đã hy sinh tính mạng hay một phần thân thể cho đất nước. Một báo cáo của tỉnh Hà Nam Ninh năm 1988 cho biết, toàn tỉnh có 60 vạn người Công giáo thì trong kháng chiến chống thực dân Pháp có 544 gia đình là cơ sở bí mật, 4.104 người tòng quân, 566 liệt sỹ, 355 thương binh. Cuộc kháng chiến chống đế quốc Mỹ có 320.069 thanh niên nhập ngũ, 5.701 liệt sỹ, 2.306 thương binh. Còn trong cuộc chiến tranh bảo vệ biên giới có 33.660 người nhập ngũ, 681 liệt sỹ, 389 thương binh. Nhiều người được phong Anh hùng lực lượng vũ trang như Trần Văn Chuông, Khúc Văn Lượng, Đỗ Văn Chiến... Sang thời kỳ đổi mới, báo cáo của Ủy

ban Đoàn kết Công giáo tỉnh Bà Rịa - Vũng Tàu, tổng kết 5 năm phong trào "Toàn dân đoàn kết xây dựng cuộc sống mới ở khu dân cư" cho chúng ta những con số thật sinh động. Toàn tỉnh có 237.800 người Công giáo, chiếm 25,8% dân cư, nhưng số người Công giáo tham gia vào Hội đồng nhân dân các cấp nhiệm kỳ 2004 - 2009 tới 257 người; 2.760 người tham gia Mặt trận và các đoàn thể; 2.070 người là tổ trưởng, tổ phó dân phố, trưởng xóm; 8.710 người là hội viên Hội Liên hiệp Phụ nữ; 4.950 người là hội viên Hội Liên hiệp Thanh niên; 10.855 người là hội viên Hội Nông dân; 570 người là hội viên Hội Cựu chiến binh; 9.245 người là hội viên Hội Người cao tuổi; 5.540 người là hội viên Hội Chữ thập đỏ; 2.233 người là cán bộ công chức nhà nước; 3.560 người là hội viên Hội Khuyến học. Trong 5 năm (1999 - 2004), giới Công giáo đã ủng hộ 2,7 tỉ đồng xây dựng nhà tình thương, tình nghĩa và cũng đã quyên góp hàng chục tỉ đồng cho các chương trình từ thiện nhân đạo, mở 96 lớp tình thương cho 3.160 trẻ em nghèo được đi học, cấp học bổng cho 3.950 học sinh và 87 sinh viên, hòa giải được 960/1050 vụ mâu thuẫn trong làng xóm và 53/74 giáo xứ trong tỉnh không có người nghiện ma túy. Các hoạt động từ thiện bác ái không chỉ gây được thiện cảm với chính quyền, với cộng đồng mà còn là con đường tốt nhất để hấp dẫn người ngoài Công giáo đến với đạo. Như vậy, những hoạt động của giới Công giáo trên con đường đồng hành với dân tộc đã đạt được phương châm "tốt đời, đẹp đạo"; việc mở rộng các hoạt động đó không thể không kể đến vai trò của Ủy ban Đoàn kết Công giáo Việt Nam.

*

* * *

Từ khi tổ chức yêu nước của người Công giáo ra đời đến nay, nó đã phải đối mặt với nhiều thử thách, nhưng đã vượt qua và khẳng định được vai trò cần thiết của mình trong đời sống xã hội. Nhìn lại chặng đường 50 năm tồn

tại và phát triển của tổ chức này, chúng ta có thể rút ra một số bài học kinh nghiệm bổ ích:

1 - Mọi thành viên của Ủy ban hiệp thông trọn vẹn với giáo hội Việt Nam và giáo hội hoàn vũ. Hiệp thông là con đường sống còn của mọi tổ chức mang danh Công giáo, trong đó có tổ chức yêu nước của người công giáo. Không hiệp thông, trước sau cũng bị cô lập, tẩy chay và khô như cành lìa khỏi cây. Bởi vậy, hiệp thông với giáo hội là điều kiện bắt buộc và cũng là bài học đầu tiên mà Ủy ban rút ra qua nửa thế kỷ hoạt động.

2 - Phong trào yêu nước của người Công giáo là phải luôn luôn đồng hành cùng dân tộc. Đường hướng này là sản phẩm của lòng yêu nước ở người Công giáo Việt Nam và được Ủy ban vun trồng đơm hoa kết trái. Đường hướng này không chỉ được sự ủng hộ, cổ vũ động viên của Nhà nước, Mặt trận Tổ quốc các cấp mà còn được chính thức giáo hội xác nhận qua các thư chung 1980 và 2001. Không đồng hành cùng dân tộc, Ủy ban không thể tập hợp được người Công giáo, không thể làm tốt vai trò cầu nối giữa đạo và đời và cũng không có chỗ đứng trong xã hội và giáo hội. Nếu trước đây các nhà truyền giáo nhiệt thành của đạo Công giáo đã đem đến cho văn hóa và dân tộc Việt Nam chữ quốc ngữ thì thời gian qua, chúng ta cũng có thể tự hào rằng, Ủy ban đã xây dựng được một đường hướng đúng đắn cho người Công giáo Việt Nam là "đồng hành cùng dân tộc". Chúng ta cần phải tiếp tục xây đắp con đường này ngày càng to đẹp và vươn xa cùng với sự thăng tiến của đất nước.

3 - Tăng cường vai trò hướng dẫn, cộng tác và giúp đỡ của Đảng, Nhà nước và trực tiếp là Mặt trận Tổ quốc, Ủy ban nhân dân các cấp. Có thể khẳng định chắc chắn rằng, địa phương nào, thời gian nào có được sự ủng hộ, giúp đỡ trên thì nơi đó, nhiệm kỳ đó phong trào yêu nước của người Công giáo sẽ phát triển và ngược lại.

4 - Không ngừng củng cố tổ chức và nâng cao vai trò của tổ chức yêu nước người Công

giáo. Muốn cho phong trào và tổ chức của người công giáo yêu nước phát triển, ngay từ bây giờ cần có kế hoạch phát hiện, bồi dưỡng những người có đủ đức, tài và nhất là có lòng nhiệt huyết với phong trào để bổ sung cho tổ chức của Ủy ban đoàn kết công giáo Việt Nam.

Gần đây cũng có một vài ý kiến cho rằng, trước đây khi quan hệ đạo đời còn có khoảng cách lớn thì vai trò của Ủy ban rất cần thiết và thực tế đã chứng tỏ như vậy. Nhưng, ngày nay không khí đã thông thoáng rất nhiều thì cần gì vai trò của Ủy ban nữa? Đây không phải là câu hỏi mới. Từ những năm 80 của thế kỷ trước nó đã được đặt ra và năm 1983 Ủy ban Đoàn kết Công giáo Việt Nam ra đời và chứng tỏ hiệu năng của mình như lời của Tổng Bí thư Nông Đức Mạnh đã nói với các vị trong Ủy ban nhiệm kỳ IV ngày 3-1-2003: *"Ủy ban Đoàn kết Công giáo Việt Nam những năm qua đã có những đóng góp rất xứng đáng vào công cuộc xây dựng và bảo vệ Tổ quốc. Đó là việc động viên đông đảo đồng bào công giáo tích cực lao động sản xuất, phát triển kinh tế, chấp hành tốt chủ trương, chính sách của Đảng và Nhà nước, Người công giáo đã có mặt trên các lĩnh vực của đời sống, kinh tế, văn hóa, xã hội, đặc biệt tinh thần sẵn sàng chia sẻ trong các hoạt động từ thiện bác ái"*.

Chúng tôi cho rằng quan hệ đạo đời ngày nay đã ấm áp, gần gũi hơn, song vẫn cần có một tổ chức xã hội của người Công giáo để làm nhiệm vụ tập hợp đồng bào Công giáo trong khối đại đoàn kết toàn dân, tích cực tham gia xây dựng đất nước với phương châm "tốt đời, đẹp đạo". Vẫn cần một tổ chức xã hội của người Công giáo trong tương lai lâu dài khi vẫn còn người Công giáo trên đất nước Việt Nam. Có điều phải tổ chức gọn nhẹ và đạt hiệu quả, tránh hình thức. Để làm được điều đó, tổ chức này phải có cơ cấu như một đoàn thể xã hội: Cựu Chiến binh, Hội Nông dân... Hội có hội viên của mình ở cơ sở và có tổ chức từ trung ương đến địa phương. □